DE ARABISKE REVOLUTIONER

ERIK RESKE-NIELSEN

Et af hovedtrækkene i det sidste ti-års udvikling inden for den internationale politik har været de omvæltninger inden for den arabiske verden, som fulgte efter arabstaternes frigørelse fra mandat- og protektoratsstyre eller andre former for ikke-arabiske magters overherredømme. Denne løsgørelsesproces kan siges at være påbegyndt allerede i mellemkrigstiden, men satte først virkelig frugt under og efter 2. verdenskrig, da en række arabiske lande opnåede suverænitet og derpå afkastede de traktatmæssige bånd, hvormed den tidligere kolonimagt havde forsøgt at sikre, at de fortsat skulle være afhængige af den. Processen er endnu ikke helt til ende, eftersom Storbritannien stadig opretholder sin magt over Aden, den sydarabiske federation og fyrstestaterne langs Den persiske Bugt, dvs. sultanatet Muscat og Oman, sheikdømmerne i Trucial Oman og fyrstedømmerne Qatar og Bahrein.

ARABSTATERNES FRIGØRELSE

For alle andre arabiske områder gælder, at de har opnået fuld selvstændighed. Ældst som suveræne stater er Saudi-Arabien og Yemen, der aldrig har været underlagt nogen form for europæisk overherredømme, og som heller ikke er blevet påtvunget alliance- og baseaftaler, der gjorde dem til vassalstater af imperialistiske magter. I 1922 frasagde Storbritannien sig protektoratet over Ægypten. Det forblev dog et britisk lydland indtil 1936, hvorefter Storbritannien opretholdt en magtstilling på traktatbasis, indtil det i 1956 rømmede Suez-basen. For Iraks vedkommende blev det britiske mandatstyre ophævet i 1934, men landet var indtil 1958 forbundet med Storbritannien gennem en forsvarsalliance, og der fandtes britiske baser på iraksk territorium. I mandatområdet Palæstina faldt afgørelsen i 1947, da FNs generalforsamling besluttede, at landet skulle deles i en jødisk og en arabisk stat, hvorpå englænderne i 1948 trak deres styrker tilbage. Oprettelsen af staten Israel og arabstaternes nederlag i den efterfølgende Palæstinakrig medførte, at det meste af det tidligere mandat-

område kom under israelsk herredømme, mens resten – bortset fra Gazadistriktet – blev indlemmet i Transjordanien. Denne stat blev herved omdannet til kongeriget Jordan. Det transjordanske mandatområde var blevet selvstændigt i 1946, men Storbritannien opretholdt sin indflydelse i det gennem en forsvars- og baseaftale og gennem Transjordaniens afhængighed af økonomisk og finansiel hjælp udefra. I 1956 måtte englænderne formelt give afkald på deres indflydelse i landet, men desuagtet er styret i Amman den dag i dag nært knyttet til britterne. Endelig blev det britisk-ægyptiske condominium over Sudan ophævet på grundlag af en traktat i 1953, og i 1955 erklærede landet sig for selvstændigt.

Foruden Storbritannien herskede også Frankrig og Italien over dele af den arabiske verden. Det italienske styre i Libyen brød sammen under 2. verdenskrig og blev ikke genoprettet. Efter nogen tids britisk okkupationsregime, og efter at det havde vist sig umuligt for sejrherrerne at enes om landets fremtid, blev det gennem en FN-beslutning gjort til et selvstændigt kongerige i 1951.

Denne begivenhed virkede ansporende på nationalismen i de tilgrænsende franske besiddelser i Nordafrika. I forvejen havde Frankrig under 2. verdenskrig måttet opgive sit mandatstyre over Syrien og Libanon, som blev fuldt suveræne stater. I 1956 måtte Frankrig desuden give slip på protektoraterne Marokko og Tunesien, og endelig opnåede Algeriet uafhængighed i 1962 efter næsten otte års frihedskrig. Dermed var det sidste store og folkerige arabiske land blevet befriet, og den arabiske frigørelsesproces fra de gamle imperialistiske magter ført til ende – bortset fra den fortsatte britiske tilstedeværelse på den arabiske halvøs syd- og østkyster.

DEN ÆGYPTISKE REVOLUTION

Befrielsesprocessen fandt til dels sted samtidig med og ofte i direkte forbindelse med indre omvæltninger i de arabiske lande. Kravet om national frihed var nært forbundet med bestræbelser på at bryde den lokale herskergruppes økonomiske og politiske magt og på at reformere samfundet. Kombinationen af national frigørelse og social omvæltning blev et karakteristisk træk i den arabiske revolution og brød første gang igennem i Ægypten i 1952, da en revolutionsjunta med general Muhammed Naguib som topfigur afsatte kong Faruk og styrtede det hidtidige regime.

Et reformarbejde blev straks påbegyndt, men først i 1954 blev revolutionen befæstet. Det skete, da en magtkamp mellem Naguib og officersjuntaens egentlige drivkraft, oberst Abdel Gamel Nasser resulterede i, at sidstnævnte drog af med sejren. Det betød ikke blot, at Nasser konsoliderede sin personlige magt, men også en radikalisering af den revolutionære bevægelse. Naguib havde – muligvis af taktiske grunde – vist sig tilbøjelig til

at gå på kompromis med repræsentanter for den gamle magthavende klasse. Han var talsmand for, at det parlamentariske system skulle genoplives, når der var truffet tilstrækkelige foranstaltninger imod nye misbrug af det. Naguib ønskede heller ingen dyberegående ændringer i ejendomsforholdene. Ganske vist godkendte han, at den første store ægyptiske jordreform blev gennemført, men han tog afstand fra mere vidtgående økonomisk-sociale foranstaltninger og navnlig fra tanken om nationalisering og socialisering. Naguib var desuden ægyptisk nationalist og så det mest nærliggende mål i Nildalens samling gennem Sudans tilslutning til Ægypten.

DEN STORARABISKE NATIONALISME

Nasser derimod tog til orde for en panarabisk nationalisme og lancerede ideen om samling af den arabiske verden til ét rige fra Den persiske Bugt til Atlanterhavet. Herigennem føjede Ægyptens unge hersker et nyt element til den arabiske revolution, nemlig den storarabiske drøm. Han fandt herved sammen med strømninger i andre arabstater og navnlig med de ideer, som en gruppe syrere under ledelse af Michel Aflaq havde arbejdet med. De havde i Syrien skabt et arabisk genfødelsesparti, som blev smeltet sammen med en mere socialistisk bevægelse til Baath-partiet, også kaldet det socialistiske arabiske genfødelsesparti. Dets mest fremtrædende mænd blev syrerne Salah el-Bitar og Akram Hourani, men partiet vandt tilhængere i så at sige alle østarabiske lande, især Irak, Syrien og Jordan.

I mangt og meget stod Nasser-juntaen og baath-socialisterne for det samme. Begge var radikale revolutionære bevægelser, begge var arabisk nationalistiske, begge nærede socialistiske anskuelser, og begge var fjendtligt indstillet over for vestlig indflydelse i Mellemøsten. Men der var også forskelle. Baath-socialisterne var fortalere for et demokratisk system og ville basere magten på masserne. Nasser derimod fandt, at demokrati i Ægypten er en umulighed inden for en overskuelig fremtid og ønskede af denne eller andre grunde ikke at opgive noget af den magtstilling, han og officersjuntaen havde tilegnet sig. Derfor tørnede de panarabiske samlingsbestræbelser mod hinanden på dette spørgsmål, om end de syriske baathsocialister en tid stillede sig positivt over for Nasser og hans krav om, at han skulle være den dominerende skikkelse i den arabiske verden og Ægypten det førende land.

Ud over baath-socialisterne havde Nasser andre følgesvende i de øvrige arabstater. Officerernes fremtrædende rolle i det nye Ægypten inspirerede unge oberster, kaptajner og løjtnanter til at efterligne den ægyptiske revolutionsjunta. Andre så i en tilsvarende revolutionær fremgangsmåde muligheder for hastigt at rykke til tops inden for hæren eller statsapparatet. Derfor blev en stor del af de yngre officerer revolutionære arabiske na-

tionalister af den særlige kategori, der benævnes nasserister. Deres opfattelse var præget af deres profession. Hæren skulle udgøre revolutionens rygrad og Nasser være det storarabiske riges diktator.

Endvidere nød Nasser stor tilslutning inden for de unge og yngre intellektuelle i de forskellige arabiske lande. Studenterne ved de mellemøstlige universiteter kommer hovedsagelig fra middelstanden, og for mange af dem gælder, at den arabiske nationalismes evangelium øver betydelig større tiltrækning end socialismens, og at de ikke er interesserede i et demokrati, der kan blive ensbetydende med, at masserne vinder virkelig indflydelse.

NASSERS FØRERSTILLING

Endelig har det hele tiden været et trumfkort for Nasser i spillet om arabernes gunst, at han har disponeret over det bedst opbyggede propagandaapparat i de arabiske lande. Radiostationerne i Cairo kan høres over hele Mellemøsten, og deres propagandister har taget alle midler i anvendelse for at fremme nasserismens sag. Hertil skal lægges, at ægypterne har lagt megen vægt på at vinde indpas i pressen i Mellemøsten, og navnlig i Libanon ejes et betydeligt antal blade af nasserister eller ægyptiske stråmænd. Forklaringen på, at regeringen i Cairo har valgt at finansiere småblade, der i nogle tilfælde kun har et oplag på nogle få hundrede, i stedet for at søge at oprette et indflydelsesrigt storblad, er enkel. De pågældende organer er først og fremmest beregnet til at levere stof, der kan citeres over Cairo Radio og derved tages til indtægt for en udbredt pro-nasseristisk opinion i Libanon eller andet steds.

Desuden spiller det en rolle for kampen om den afgørende indflydelse i den arabiske verden, at Ægypten byder på bedre muligheder for højere uddannelse end noget andet arabisk land. Det trækker store mængder studenter til sig fra andre stater, ligesom det leverer bl. a. lærere til skoler i de forskellige arabiske lande. Det er uomtvisteligt, at en stor del af den ballade, der ofte rapporteres fra gymnasier og universiteter uden for Ægypten, skal sættes i forbindelse med den virksomhed, disse ægyptiske eller ægyptisk uddannede lærere udøver.

Endnu en faktor, der har virket til Nassers fordel under rivaliseringen med andre arabiske nationalister, har været Ægyptens centrale placering i de arabiske samarbejdsbestræbelser allerede før revolutionen i 1952. Da Den arabiske Liga blev oprettet i 1945 faldt valget på Cairo som hjemsted for denne organisation. Hermed fulgte en mulighed for at øve permanent indflydelse på ligaen, som Ægypten ikke har ladet gå fra sig hverken under kong Faruk eller under Nasser, og en chance for gennem den at påvirke udviklingen i de enkelte arabiske lande, som regeringen i Cairo stundom har formået at udnytte.

ARABISK SEPARATISME

Ægyptens førerposition er ikke uden videre blevet accepteret af alle arabiske magter. Allerede under oprettelsen af den arabiske liga afspejlede der sig en rivalisering mellem Irak og Ægypten. Den var så meget mere udtalt, som hashimidedynastiet, der sad på tronen såvel i Bagdad som i Transjordaniens hovedstad, Amman, krævede løfter indfriet, som var blevet givet det af englænderne under 1. verdenskrig, om at der af de tidligere arabiske dele af det tyrkiske imperium skulle skabes ét storarabisk rige under hashimidernes ledelse. Realiseringen af disse planer ville betyde, at der opstod en østarabisk stat af nogenlunde samme vægt som Ægypten. Blandt andet af den grund modvirkede regimet i Cairo denne form for arabisk samling. Det fik heri støtte fra Saudi-Arabien, hvis herskerhus siden 1920'erne befandt sig i strid med hashimiderne. Grunden var, at kong Ibn Saud havde fordrevet det hashimitiske dynasti fra dets oprindelsessted i Hedjaz på den arabiske halvøs østkyst og sat sig i besiddelse af de hellige byer Mekka og Medina. Modsætningsforholdet mellem Irak og Transjordanien på den ene side og Saudi-Arabien på den anden var på dette tidspunkt endnu mere grundlæggende for politikken i Mellemøsten end rivaliseringen mellem Bagdad og Cairo om førerstillingen i den arabiske verden.

Et andet forhold, som også virkede ind på magtbalancen i området, var bestræbelserne for at realisere planerne om samling af områderne i den såkaldte frugtbare halvmåne øst, nord og vest for den syriske ørken. Gennemførelsen heraf ville betyde, at Irak, Syrien, Libanon, Jordan og det britiske mandatområde Palæstina kom til at udgøre én stat, hvor Eufrat-Tigris-systemet spillede en tilsvarende rolle som Nilen i Ægypten. Et sådant Storsyrien kunne ganske vist ikke i befolkningsmæssig henseende måle sig med Nildalen, men det ville være betydeligt rigere, fordi det frembød muligheder for et stort landbrug, og fordi det rummede nogle af Mellemøstens vigtigste olieforekomster.

Den storsyriske tanke vandt mange tilhængere, især i Syrien og Irak, og den blev støttet af Storbritannien, som var stærkt interesseret i den af flere grunde. Oprettelsen af Storsyrien ville betyde en sikring af transporten af den irakske olie til havnene på Middelhavets østkyst, og den ville modvirke tendens til en storarabisk samling omkring Ægypten. Navnlig efter, at englænderne i 1948 måtte slippe deres greb om Palæstina, og staten Israel blev oprettet i dele af det gamle mandatområde, voksede den britiske interesse i de storsyriske planer. I endnu højere grad var det tilfældet, efter at et stærkere regime var kommet til i Cairo gennem revolutionen i 1952, og Ægypten på dette grundlag begyndte at virke som magnet for araberne, samtidig med at det optrådte dristigere over for Storbritannien.

OMVÆLTNINGEN I 1958

Ægyptens øgede magt modvirkede de storsyriske planer, og fra midten af 50'erne trådte de i Syrien i baggrunden til fordel for en storarabisk nationalisme, som enten var nasseristisk eller baath-socialistisk. Uden Syrien var den storsyriske tanke naturligvis dødsdømt, og den syntes at forsvinde helt ud af billedet, da Ægypten og Syrien i 1958 blev sluttet sammen til Den forenede arabiske Republik med Nasser som politisk førerskikkelse og med Ægypten som den dominerende part i unionen.

Som modtræk indgik Jordan og Irak samme år et hasmitisk forbund, samtidig med at Saudi-Arabien under indtryk af forskydningerne i magtbalancen og af frygt for de samfundsomvæltninger og reformer, der var i gang i Ægypten og Syrien, sadlede om og nærmede sig de to tidligere arvefjender i en sådan grad, at man forudså oprettelsen af en anti-nasseristisk alliance mellem kongerne Feisal, Hussein og Saud.

Denne omvæltning i konstellationerne blev imidlertid aldrig tilvejebragt. Årsagen var hovedsagelig, at revolutionsbølgen brød ind over Irak, hvor kong Faisal og landets mangeårige ministerpræsident, Nuri es-Said, blev dræbt ved et kup, som militæret, baath-socialisterne og nasseristerne gennemførte den 14. juli 1958. Revolutionen førte general Abdel Karim Kassem og oberst Abdel Salem Aref til magten med støtte bl. a. fra de irakske kommunister, som herefter øvede stor indflydelse i Bagdad.

14. juli-kuppet i Iraks hovedstad betegnede den første store revolution i det arabiske Mellemøsten siden omvæltningen i Ægypten i 1952. Mangt og meget tydede på, at de storarabiske kræfter hurtigt ville vinde overhånd også her, og at samlingen af den arabiske verden under Nassers førerskab var kommet et afgørende skridt nærmere sin gennemførelse. Den irakske og den ægyptiske revolution havde mange træk fælles. Ligesom Nasser anså Kassem det for hovedsagen at knække godsejernes og den øvrige overklasses økonomiske magt. Det skete dels gennem jordreformer, der dog kun betegnede en videreførelse af en proces, som Nuri es-Said havde sat i gang, dels gennem statens overtagelse af en række virksomheder. Desuden ønskede det nye regime i Bagdad at reducere og helst tilintetgøre udenlandsk økonomisk indflydelse .En lov om »irakisering« af de væsentligste sektorer af erhvervslivet fulgte efter revolutionen, men med den vigtige undtagelse, at Kassem ikke vovede at nationalisere det hovedsageligt britisk ejede Iraq Petrol Company. Fremmedhadet var i det hele taget et fremherskende træk i revolutionens Bagdad på ganske samme måde som i Nassers Cairo.

KASSEM-STYRET I IRAK

På andre punkter var der forskelle. En af de vigtigste var, at kommunisterne indtog en helt anden position i Iraq end i Ægypten. De var en

faktor, som de øvrige elementer i revolutionsbevægelsen i allerhøjeste grad måtte regne med, på samme måde som kommunisterne før oprettelsen af Den forenede arabiske Republik havde spillet en meget fremtrædende rolle i Syrien. Et andet forhold af stor betydning var, at Kassem, der ved tilfældighedernes spil var blevet det nye styres stærke mand, ikke var nogen person af Nassers format, men slet og ret en militærdiktator af primitivt tilsnit. Forholdene i Irak gav ham imidlertid en chance for at balancere mellem kommunister, baath-socialister og nasserister på en sådan måde, at hans personlige magt for en tid blev styrket. Det skete under stigende udfoldelse af terror over for modstanderne.

Med hensyn til den storarabiske idé stillede Kassem sig teoretisk positivt, men i praksis overordentligt negativt. Derimod var oberst Aref Nassers mand, men betalte prisen herfor ved at blive afskediget af Kassem og stillet for en domstol, der dømte ham til døden. Henrettelsen fandt dog ikke sted, og efter et par års forløb blev Aref sat på fri fod. Han kvitterede for benådningen ved at konspirere mod Kassem, og den 8. februar 1963 fik han ram på ham. Kassem blev styrtet gennem et nyt kup i Bagdad og derpå henrettet. I denne opstand var Aref en af hovedmændene og blev efter kuppet anbragt som topfigur i et nyt regime, der erklærede at ville videreføre den revolution, der var blevet forrådt af Kassem.

Sammen med Aref stod hovedsagelig baath-socialisterne, som det gamle styre havde forfulgt, og desuden de tilsyneladende mindre betydningsfulde nasserister, som navnlig havde infiltreret officerskorpset. Derimod blev kommunisterne draget med i Kassems fald. De havde ellers styrket deres position i Iraq i betydelig grad, ligesom Sovjetunionen og andre østlande havde vundet øget indflydelse under Kassem. Kommunisterne forsøgte følgelig et modkup, da oprøret mod Kassem fandt sted, men opnåede ikke andet end at blive nedkæmpet under store blodsudgydelser og efter revolutionens sejr at få de mest fremtrædende blandt deres overlevende ledere henrettet.

Dermed var Iraks politik for en tid blevet forenklet således, at man kun kunne tale om to væsentlige faktorer, baath-socialisterne og nasseristerne. På dette grundlag optog regeringen i Bagdad kort efter februarrevolutionen forhandlinger med Nasser om forholdet mellem Irak og Ægypten. Til disse drøftelser sluttede sig en måned senere repræsentanter for Syrien, der halvandet år tidligere havde revet sig løs fra Nassers overherredømme og sprængt Den forenede arabiske Republik.

SPRÆNGNINGEN AF DEN FORENEDE ARABISKE REPUBLIK

Syriens frafald i september 1961 stod som det alvorligste nederlag, Nasser nogensinde havde lidt, og som et fatalt tilbageslag for den stor-

arabiske nationalisme, han repræsenterede. Sprængningen havde mange årsager. Sammenslutningen i begyndelsen af 1958 var blevet forceret frem af syriske nationalister og af baath-socialisterne, som frygtede den stærke vækst, som man kunne konstatere hos kommunisterne i Syrien netop på dette tidspunkt. Den havde endvidere som forudsætning situationen i Irak før 14. juli revolutionen, da britiske olieinteresser og den gamle overklasse dominerede i Bagdad. De toneangivende i Syrien kunne ikke på det tidspunkt, hvor storsyrerne stod som de væsentligste modstandere af herskerne i Damascus, vende sig til Irak for at opnå støtte mod den kommunistiske fare. Desuden havde den storarabiske tanke ubestrideligt mere tag i den syriske befolkning end den storsyriske.

Af disse grunde havde det været meget vanskeligt for syrerne under forhandlingerne med Nasser forud for oprettelsen af Den forenede arabiske Republik at stille betingelser. De måtte acceptere de vilkår, Cairo tilbød, og heri lå der kun meget få garantier for, at syriske interesser ville blive rimeligt varetaget. Det, der fandt sted gennem skabelsen af unionen med Ægypten, nærmede sig stærkt en syrisk kapitulation, og det varede ikke længe, før det blev klart, at ægypterne fuldstændig dominerede den nye stat. Den afbalancering af ægyptisk og syrisk, der i første omgang blev overholdt, erstattedes snart af en ægyptisk infiltration i bureaukratiet og militæret i Syrien, uden at der på nogen måde blev tale om en tilsvarende syrisk indflydelse i Ægypten. Derigennem voksede oppositionen mod Nasser i Syrien, og navnlig følte skuffelsen dybt blandt de syriske officerer, der så sig fortrængt af ægyptere.

Heller ikke den syriske handelsstand var tilfreds. Sammenslutningen med Ægypten havde medført, at der i Syrien blev gennemført en jordreform i stil med den ægyptiske. Herved vandt unionen med Ægypten nok tilhængere blandt de jordløse landarbejdere eller de småbrugere, der fik tildelt jord, men i andre befolkningsgrupper var virkningen negativ. I den periode af usikkerhed vedrørende ejendomsforholdene, der fulgte efter dekretet om jordreformen, faldt produktionen i det syriske landbrug skæbnesvangert, og samtidig ramte en flerårig tørkeperiode landet. Resultatet blev, at priserne på levnedsmidler steg, og at Syrien i stedet for at eksportere korn måtte importere. Hertil kom, at Syrien med en væsentlig anden erhvervsstruktur end Ægypten blev tvunget til at underkaste sig den lovgivning, der blev besluttet i Cairo, hvor færre og færre syrere blev rådspurgt eller kunne øve indflydelse på afgørelserne.

De nationaliseringsdekreter, som Nasser sendte ud i sommeren 1961, ramte de syriske finansfolk og storkøbmænd hårdt. Det var dem, der sammen med fortrængningen af syrerne inden for officerskorpset, førte til, at den syriske hær den 28. september 1961 gjorde oprør og gennemførte en lynaktion, som på få timer lagde hele landet under dens kontrol. Kuppet

stillede Nasser over for en fuldbyrdet kendsgerning. Da han havde konstateret sin militære magtesløshed, valgte han at anerkende Syriens ret til at rive sig løs fra fællesskabet med Ægypten frem for at lade det komme til en militær styrkeprøve.

ARABISK SPLITTELSE

Det regime, der blev oprettet i Damascus efter sprængningen af Den forenede arabiske Republik, var ikke stabilt. Det eneste, man kunne enes om, var, at man ville holde Syrien uafhængigt af Ægypten. Baath-socialisterne, der på et tidligt tidspunkt af unionen med Ægypten havde brudt med Nasser, ville opretholde de økonomiske og sociale reformer, der var blevet gennemført i årene 1958–61, mens konservative kræfter af forskellig art stræbte efter at føre tilstandene tilbage til tiden før oprettelsen af Den forenede arabiske Republik.

Splittelsen i syrisk politik var i det hele taget ikke blevet mindre end i den urolige periode i tiden efter 2. verdenskrig, og det lykkedes ikke at skabe noget solidt grundlag for det parlamentariske styre, som deltagerne i revolten mod Nasser var enige om at genindføre. I stedet lå magten i virkeligheden i hæren, men inden for officerskorpset var der nu som tidligere stærkt modstridende interesser. En del af det opretholdt nasseristiske sympatier, og navnlig inden for det yngre officerskorps kom stemningen til fordel for Nasser ofte til udtryk.

Andre karakteristiske træk var, at kommunisterne igen formåede at gøre sig gældende, og at der i udenrigspolitisk henseende fandt en tilnærmelse sted i Irak, hvor Kassem-styret blev mere og mere kommunistisk infiltreret, og hvor regeringen udenrigspolitisk nærmede sig Sovjetunionen, samtidig med at modsætningsforholdet til Ægypten voksede. Udsoningen mellem Damascus og Bagdad tog så kraftigt form, at der opstod gisninger om, at en union ville kunne dannes mellem de to lande og den gamle storsyriske tanke således blive realiseret på et nyt grundlag. Medvirkende til disse formodninger var den udvikling i det nordøstlige Syrien, som ville følge af gennemførelsen af et stort tysk finansieret dæmningsbyggeri ved Eufrat. Herved ville der ikke alene blive indvundet meget betydelige områder for landbruget, men der ville tillige blive produceret store mængder billig elektricitet, som kunne skabe grundlag for en industri ikke blot i Syrien, men også i den nordlige del af Irak.

Udviklingen i Irak og Syriens løsrivelse fra Ægypten indebar et meget kraftigt tilbageslag for den arabiske nationalisme i den form, præsident Nasser tilstræbte. Navnlig sprængningen af Den forenede arabiske Republik betød et stort prestigetab for ham og for Ægypten, og Nasser forsøgte derfor på forskellig måde at gøre skaden god. Gennem hans for-

skellige redskaber i Beirut blev der skabt infiltration i Syrien med den følge, at forholdet mellem Syrien og Libanon, der sjældent har været hjerteligt, blev yderligere spændt og den syrisk-libanesiske grænse spærret for de to landes statsborgere. I det hele taget befandt den storarabiske nationalisme sig i en bølgedal fra slutningen af 1961 til efteråret 1962, da der begyndte at vise sig tegn på, at Nassers stjerne igen var i stigen. I løbet af få måneder blev det en iøjnefaldende kendsgerning, og en serie omvæltninger og uroligheder fandt sted, som førte tanken hen på det store revolutionsår 1958.

REVOLUTION I YEMEN

Processen begyndte i det afsides beliggende og isolerede kongedømme Yemen, hvor landets religiøse og verdslige overhoved gennem mange år døde og blev efterfulgt som imam af sønnen Muhammed el-Badr. Få dage senere, den 26. september 1962, gennemførte en officersgruppe under ledelse af brigader Abdullah el-Sallal et kup, som imamen kun med nød og næppe slap fra med livet i behold. Magten i hovedstaden og i kystområderne faldt i oprørernes hænder, men i flere grænse- og bjergdistrikter forblev stammerne loyale over for imamen, således at Yemen blev kastet ud i en borgerkrig. Den antog hurtigt karakter af et opgør mellem arabiske stater og mellem gamle og nye regimer, da Ægypten sendte hjælp til Sallal-styret, mens Saudi-Arabien og Jordan ydede bistand til imamen.

Revolutionen i Yemen udviklede sig på denne måde til en mellemøstlig krise, som heller ikke stormagterne undlod at interessere sig for. Sovjetunionen stillede sig fra første færd positivt over for det revolutionære regime, uanset at Moskva tidligere havde ydet bistand til imamen. USA forholdt sig afventende, men anerkendte efter nogle ugers forløb Sallals regering på den betingelse, at Nasser trak sine tropper tilbage fra Yemen. Storbritannien derimod vendte sig imod det nye styre af frygt for, at den yemenitiske revolution skulle smitte i den nyoprettede sydarabiske federation og i erkendelse af, at Nassers fodfæste i Yemen indebar en trussel mod den britiske base i Aden.

Borgerkrigen blev af længere varighed end ventet. Sallals styrker og hans ægyptiske hjælpere var ikke i stand til at få bugt med imamens guerillatropper, og i deres bestræbelser for at ramme disses forsyningsbaser og tilførselslinier førte de gang på gang krigshandlingerne ind på saudiarabisk territorium med den heraf følgende risiko for en internationalisering af konflikten. Stillet over for dette perspektiv stræbte USA efter at få striden bilagt, men til trods for mange ægyptiske løfter om tilbagetrækning fandt der en fortsat tilførsel af Nasser-styrker sted, således at der efterhånden stod 25–28.000 ægyptiske soldater i Yemen, uden at dette magtopbud var i stand til at sikre den definitive sejr.

Når Nasser blandede sig i Yemen-affæren skyldtes det ikke udelukkende omsorg for Sallal-styrets skæbne. Det er et omstridt spørgsmål, hvorvidt kuppet i Sanaa blev anstiftet af Ægypten, men den ægyptiske bistand til oprørerne nåede så hurtigt frem, at det er sandsynligt, at Cairo i hvert tilfælde var orienteret. Et ægyptisk støttepunkt i Yemen ville byde Nasser forskellige chancer. Han kunne herfra lægge pres på englænderne i Aden og dermed igen posere som arabisk forkæmper mod imperialisterne, men vigtigere endnu måtte det være, at Yemen frembød muligheder for at føre en tilsvarende infiltrationspolitik herfra som den, Nasser i forvejen praktiserede mod Syrien fra Libanon. Denne målsætning for Ægyptens vedkommende må anses for sandsynliggjort af forskellige ægyptiske transaktioner mod Saudi-Arabien i vinteren 1962–63, fremfor alt af nedkastningen af sabotører og sabotageudstyr over saudi-arabisk territorium. Gennem en aktion mod Saudi-Arabien ville Nasser ikke blot have chance for at styrte det sidste mere betydelige despoti i den arabiske verden og at fremtræde som reformernes og fremskridtets mand, men også for at komme en modstander til livs, som hele tiden har været en farlig modstander på grund af de pengemidler, kong Saud længe har kastet ind i kampen mod den ægyptiske præsident og hans storarabiske bestræbelser.

REVOLUTION I IRAK OG SYRIEN

Vigtigere for den arabiske nationalismes sag end revolutionen i Yemen var omvæltningen i Irak den 8. februar 1963, da Kassem blev styrtet, og et hovedsagelig baath-socialistisk regime trådte i hans sted. Det medførte ikke blot, at Bagdad nu nærmede sig til Cairo, men også at forudsætningerne for en isoleret tilnærmelse mellem Syrien og Irak bortfaldt, for så vidt som baath-partiet i Damascus netop var gået i opposition til den siddende regering. Det efterfølgende kup i Syrien den 8. marts 1963 vendte igen op og ned på stillingen, idet baath-socialister og nasserister herefter førte det store ord i syrisk politik. Dermed opstod den situation, at der eksisterede nogenlunde ensartede regimer i Bagdad og Damascus, uden at de dog slog ind på en storsyrisk politik. I stedet satte de den storarabiske tanke i højsædet og orienterede sig efter Cairo.

For Saudi-Arabien var denne udvikling særdeles truende. Revolutionen i Yemen havde givet nasserismen et brohoved på den arabiske halvø, og efter omvæltningerne i Irak og Syrien bestod der fare for, at der kunne etableres en slags indkredsning af landet eller i hvert fald en stærkt øget mulighed for nasseristisk infiltration. Også kongeriget Jordan kom i farezonen og måske i højere grad end Saudi-Arabien, eftersom baath-partiet og nasseristerne råder over stærke underjordiske organisationer i Jordan, hovedsagelig blandt Palæstina-flygtningene og blandt araberne på vestsiden

af Jordan-floden. For Nasser indebar det jordanske spørgsmål ikke desto mindre en vis risiko, eftersom det fra Israels side flere gange er blevet tilkendegivet, at dette land ikke passivt vil se på, at Jordan sluttes sammen med Nassers Ægypten, og at Israel indkredses. En israelsk præventivkrig mod arabstaterne synes derfor at ligge inden for mulighedernes rækkevidde, og det må anses for tvivlsomt, om Nasser på indeværende tidspunkt tør tage et opgør med Israel, der stadig anses for at være Mellemøstens stærkeste militærmagt. Et nederlag føjet til de to, Ægypten led til israelerne 1948–49 og 1956, vil antagelig kunne gøre det fuldstændig af med Nassers prestige blandt araberne.

DEN NYE FORENEDE ARABISKE REPUBLIK

Heller ikke udviklingen i Irak og Syrien i tiden efter februar- og marts-revolutionerne er gået helt efter den ægyptiske præsidents hoved. Ganske vist førte forhandlinger i Cairo i marts–april 1963 om dannelsen af en ny Forenet arabisk Republik til et positivt resultat, men da drøftelserne sluttede, stod mange spørgsmål endnu som uafklarede, og konferencen havde med al tydelighed vist, at der består fundamentale modsætninger mellem Ægypten på den ene side og Irak-Syrien på den anden såvel som mellem nasserister og baath-socialister. Følgelig vil den nye statsdannelses skæbne i første omgang afhænge af udfaldet af den magtkamp mellem nasseristiske centralister og baathistiske regionalister, der under og efter Cairo-forhandlingerne er udkæmpet i Damascus og Bagdad, og som er uafgjort på det tidspunkt, dette skrives.

Også på anden vis har udviklingen efter triumferne i halvåret september 1962–marts 1963 været en skuffelse for Nasser. Krigen i Yemen er nok ebbet ud, men kan flamme op igen ved mindste anledning, og Sallal-styret har – efter erfaringerne med ægyptiske troppers tilstedeværelse på yemenitisk territorium – været tilbageholdende med hensyn til at slutte sig til den nye Forenede arabiske Republik. Heller ikke i Algeriet har vinden været gunstig for Nasser, selv om han ubestrideligt er uhyre populær i landets arabiske befolkning. De forhandlinger, han har ført i Algier med Ben Bella i begyndelsen af maj 1963, synes klart at understrege, at Algeriet ikke er til sinds at give sig ind under Nassers styre. Også i vest støder Ægyptens bestræbelser på at samle den arabiske verden på hindringer, og det ser umiddelbart ud, som om Algeriet og de øvrige stater i Mahgreb vil blive endnu vanskeligere nødder at knække end de østarabiske lande, som ellers har voldt Nasser besvær nok.

Tilbage står imidlertid den kendsgerning, at Ægypten i hastigt tempo udvikler sin militære magt, og at Nasser foreløbig har haft held med sit diplomatiske spil, der har sikret ham både USAs og Sovjetunionens be-

vågenhed. I Nildalen opbygges industri hurtigere end i noget andet land, og som eneste arabiske stat råder Ægypten over egen våbenproduktion af betydeligt omfang. Desuden har ægypterne haft lejlighed til at træne deres tropper i kamp i Yemen og at afprøve materiel.

En farlig udvikling er sat i gang i Mellemøsten, og det er langt fra sikkert, at Nassers våben udelukkende smedes med henblik på et opgør med Israel. Infiltration, attentater og kup har ganske vist hidtil været de væsentligste ingredienser i de arabiske revolutioner, men der gives ingen garantier for, at taktikken ikke vil blive ændret den dag, da Ægypten fremtræder ikke blot som den folkerigeste, men også den økonomisk og militært stærkeste magt i området.

Afsluttet d. 11. 5. 1963.